

Pośród Wzniesień Łódzkich – wrzesień 1939

Obszar położonego między Łodzią, Brzezunami a Strykowem Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich (PKWŁ) wyróżnia się urozmaiconą rzeźbą terenu, wzbogaconą licznymi dolinami niewielkich rzek, kompleksami leśnymi i wsiami rozrzuconymi pośród kolorowej mozaiki pól. Malowniczy krajobraz istniejącego od 1996 r. Parku doceniany jest nie tylko przez przyrodników, geografów i turystów, ale z pewnością, także przez samych mieszkańców i lokalne władze.

Walory Wzniesień Łódzkich docenił także Gen. Wiktor Thomme, który 78 lat temu, podczas kampanii wrześniowej, przejął dowodzenie nad wycofującymi się pod naporem niemieckich 10. i 18. dywizji jednostkami Armii „Łódź” i nakazał koncentrację w rejonie Woli Cyrusowej. W zaistniałej sytuacji dowódca z pewnością nie zwracał większej uwagi na estetykę krajobrazu, ale na możliwość strategicznego wykorzystania wyraźnie rysujących się na mapach sztabowych wzniesień, doliny rzeki Mroźnicy i kompleksów leśnych.

Większość wycofujących się w kierunku Warszawy oddziałów wyznaczony rejon koncentracji osiągnęło w nocy z 7 na 8 września. W celu odparcia niemieckich ataków od strony Brzezin 2 pp, 82 pp, 83 pp, resztki 84 pp i artyleria 30 pał zajęły pozycje na południowym skraju lasu Tadzín-Szymaniszki, porastającego znajdujące się na północ od miasta wzniesienia. Stanowiska na skraju Lasu Poćwiardowskiego zajęły: od strony północnej 2 psk, od zachodniej 21 p.uł., zaś na wysokim prawym brzegu Mroźnicy 12 i 19 p.uł., 36 pp Legii Akademickiej oraz resztki 15 pp „Wilków”. W głębi lasu, a także w okolicach wsi Wola Cyrusowa i Bielanki stanęła polska artyleria z 2 dak i 28 DP.

W wyniku całodziennego ciężkiej bitwy, z użyciem przez stronę niemiecką lotnictwa, artylerii oraz czołgów lub samochodów opancerzonych, żołnierzom Armii „Łódź” udało się uniknąć okrążenia i rozbicia m.in. dzięki strategicznemu wykorzystaniu urozmaiconej rzeźby terenu, doliny rzeki Mroźnicy oraz kompleksów leśnych Tadzín-Szymaniszki i Poćwiardówka. Polacy, pod osłoną nocy, wycofali się w uporządkowanym szyku przez mosty na rzece Mrodze w Kołacinie i skierowali się na północny wschód ku Warszawie.

Dziś, warto zaplanować pieszą lub rowerową wycieczkę we wschodnie rejony PKWŁ, w miejsca związane z zaciętą bitwą z 8 września 1939 r.

Szczególnie cenna pod względem przyrodniczym i atrakcyjna krajobrazowo jest dolina Mroźnicy – rzeki będącej lewostronnym dopływem Mrogi. Mroźnica bierze swój początek w okolicy Moskwy pod Lipinami, przepływa przez Brzeziny, a następnie na terenie PKWŁ przełamuje się głęboko wciętą doliną przez krawędź Wzniesień Łódzkich. Ten odcinek doliny, wraz z sąsiednimi wzniesieniami, objęty jest dodatkową ochroną w formie Zespołu przyrodniczo-krajobrazowego „Górna Mroźnica”. Obszar wyróżnia szczególnie urozmaicone ukształtowanie terenu – różnica wysokości między poziomem rzeki a pobliskimi wzniesieniami sięga 45 m. Znajduje to odzwierciedlenie w bogactwie szaty roślinnej i warunków siedliskowych. Samej rzece towarzyszą lasy łęgowe, u podnóża stoków doliny, w grząskich obszarach źródłiskowych – olsy porzeczkowe, stoki wzgórz porastają wąskie pasy grądów zboczowych, a szczyty zwirowych pagórków płaty dąbrowy świetlistej. Uboższe miejsca zajmują bory mieszane sosnowo-dębowe i bory świeże ze zdominowanym przez sosnę drzewostanem. Na niewielkich, pozbawionych roślinności leśnej, fragmentach dna doliny Mroźnicy zachowały się płaty wilgotnych łąk ostrożeńiowych, kwietnych łąk świeżych i ziołorośli.

Zaledwie w odległości 2 km na północ od ZPK „Górna Mroźnica” rzeka osiąga Las Poćwiardowski. Na jego skraju, przy moście nad malowniczą Mroźnicą, znajduje się pięknie położony drewniany młyn,

do którego od strony wsi Dąbrówka Mała prowadzi gruntowa droga głęboko wcinająca się w krawędź doliny. Dalej Mrożyca płynie wzdłuż południowo-zachodniego skraju lasu w kierunku Kol. Niesułków. To właśnie m.in. tutaj, na zalesionym wysokim prawym brzegu doliny żołnierze polscy bronili się przed nacierającymi od strony Niesułkowa siłami Wehrmachtu.

Podążając wzdłuż rzeki warto zwrócić uwagę na jej naturalny charakter, obecność licznych źródeł i interesującej przyrody. Warto pospacerować po Lesie Poćwiardowskim, który był areną krwawych wydarzeń nie tylko we wrześniu 1939 r., ale także podczas Powstania Styczniowego w 1863 r. i „operacji łódzkiej” w 1914 r. Na terenie lasu odnajdziemy godny uwagi cmentarz z I Wojny Światowej kryjący szczątki ok. 2000 żołnierzy armii niemieckiej i rosyjskiej.

W odległości ok. 1,5 km na wschód od lasu położony jest cmentarz mariawicki z kwaterą 78 żołnierzy polskich poległych w bitwie 8 września 1939 r., zaś w Szkole Podstawowej w Woli Cyrusowej istnieje interesująca izba pamięci im. Kpt. Ryszarda Kaweckiego – dowódcy 2 baterii 2 dak Wołyńskiej Brygady Kawlerii.

Objaśnienia skrótów: pp – pułk piechoty, pal – pułk artylerii lekkiej, psk – pułk strzelców konnych, p.uł. – pułk ułanów, dak – dywizjon artylerii konnej.

dr Adam Świć

*Oddział Terenowy Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich
Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Łódzkiego*